

зазначаючи, що «більшість наших помилок у вихованні лежить у замалому знанні психології» [3. с.10].

Вплив особи вчителя, за переконанням С.Русової, шириться далеко за мури школи, він сприяє економічному й моральному розвитку не тільки доручених офіційно учителеві дітей-школярів, а і їх батьків, їх родин. Сучасно звучать її слова: «Такої постаті вчителя, постаті нового Моїсея, що виводить свій народ з тенет темряви, несвідомості, поневолення — до нового життя, вимагве сучасний стан України від учителя тої єдиної школи, де має вчитися весь український народ без жодних соціальних обмежень [2, с. 240].

Виділені нами педагогічні ідеї С.Русової у педагогічних технологіях не існують ізольовано. Вони взаємопроникають, взаємозумовлюють і взаємодоповнюють одна одну. Ці ідеї не є й новими, вони лише потребують осмислення і втілити їх у життя в тих нових умовах, в яких нам доводиться виховувати молоде покоління.

Література:

1. Історія зарубіжної педагогіки Хрестоматія: Навчальний посібник / уклад. І автори вступних статей Є.І.Коваленко., Н.І.Белкіна. Заг. ред. Є.І.Коваленко. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 664 с.
2. Русова С. Вибрані педагогічні твори. У 2 кн./За ред.Є.І.Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є.І.Коваленко, І.М.Пінчук. - К.: Либідь, 1997. Кн.2. - 320 с.
3. Русова С. Вибрані педагогічні твори. У 4 кн. / За ред.Є.І.Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є.І.Коваленко, О.М.Таран. - Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2008, - Кн.3. - 240 с.
4. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. - К.: Рад.школа, 1983. - Т.1.-488 с.

*Дічек Наталія Петрівна .доктор педагогічних наук,
професор, (завідувач відділу історії педагогіки Інституту
педагогіки НАПН України)*

Софія Русова як зачинатель української педагогічної компаративістики

Обґрунтовується міркування про визнання С. Русової засновником україномовної педагогічної компаративістики; висвітлюються мета, методи

здійснення нею численних досліджень історії західноєвропейської освіти і сучасних їй новітніх педагогічних течій; вмотивовується необхідність спеціального вивчення й узагальнення зазначеного складника її педагогічної спадщини.

Обосновывается положение о признании С. Русовой основателем украиноязычной педагогической компаративистики; освещаются цель, методы осуществления нею многочисленных исследований истории западноевропейского образования и современных ей новейших педагогических течений; мотивируется необходимость специального изучения и обобщения указанного аспекта ее педагогического наследия.

Substantiates the position of recognition S.Rusova as a founder of Ukrainian-language comparative education; highlights the purpose, methods of her numerous studies in the field of Western education history and modern trends in upbringing children: motivated by the need for a special study and generalization of this aspect of her pedagogical heritage.

Нині життєдіяльність і наукова спадщина видатного українського педагога Софії Русової є доволі ґрунтовно вивченою вітчизняними дослідниками. В Україні сформувався авторитетний осередок русовознавців, які протягом останніх 20 років плідно займаються збиранням, коментуванням і перевиданням педагогічних надбань великої просвітниці. Оскільки її різноформатні праці зберігаються на шпальтах старих часописах, у давніх друках і рукописах, що розкидані по різних бібліотеках і навіть країнах, то цю справу повернення сучасникам тематично скомпонованих збірок її творів вважаємо надзвичайно важливою, адже у такий спосіб створюються сприятливі можливості зануритися у світ думок С. Русової, послуговуючись якнайширшим колом створеного нею педагогічного доробку. Нагадаємо, що до 1091 р. він ніколи не видавався в Україні. Особливу подяку ми маємо скласти збирачам і упорядникам спадщини - таким відомим українським науковцям, як О. Проскура, Є. Коваленко, І. Пінчук, О. Таран, О. Джус, З.Нагачевська, І. "Зайченко.

Маючи сьогодні численні видання вибраних творів С. Русової, молодим дослідникам залишається вдумливо вивчати їх й об'єктивно інтерпретувати, аби знайти нові смисли у непроминальних міркуваннях про виховання і навчання дітей. Висловимо переконаність, що для глибшого розуміння освітніх ідей Софії Федорівни насамперед варто ознайомитися з її

книгою «Мої спомини» (1937; перевидання 1996), яка є не лише джерелом фактографічних відомостей про життя і освітньо-громадську роботу на користь України, а й віддзеркаленням її особистісних рис, певних психологічних станів у сукупності зовнішніх і внутрішніх зв'язків і впливів, а також відображенням вже далеких у часі суспільно-політичних подій. Без усвідомлення реалій тієї історичної доби, коли жила і діяла С. Русова, складно зрозуміти велич зробленого нею, його новаторство і глибину освітніх поглядів.

Предметом нашого дослідницького зацікавлення є внесок С. Русової у висвітлення, аналіз і поширення доцільних ідей зарубіжної педагогіки. Саме завдячуючи опублікуванню її праць згаданими на початку українськими русовознавцями (насамперед маємо на увазі 4-томник вибраних творів (1997; 2008-2009) за загальною редакцією професора Є. Коваленко) [4;5], а також студіюванню публікацій першого українського педагогічного журналу «Світло», заснованого С. Русовою разом із Г. Шерстюком у 1910 р., можемо висунути твердження, що просвітниця була зачинателем україномовної педагогічної компаративістики¹. Її потяг до вивчення західної культури можна зауважити сімейними традиціями, адже у мультикультурній франко - шведській родині дітей ростили у дусі вільного виховання, і сама атмосфера дому була пронизана європейським духом. Висока освіченість Софії Федорівни, вільне володіння французькою, німецькою, англійською мовами давали їй змогу вивчати стан освіти у Німеччині, Франції, Бельгії, США, аналізувати педагогічні ідеї М. Монтесорі, О. Декролі, Дж. Дьюї, А.Фер'єра, Ж.-Ж. Руссо, Р. Тагора та багатьох інших мислителів і освітніх діячів.

Наголосимо, що метою звернень С. Русової до зарубіжного педагогічного досвіду було сприяння розбудові української національної школи через рецепцію кращого досвіду із зарубіжжя, «знайомство з усіма здобутками людської думки в педагогічній ... сфері» [1, с.5]. Постійно дбаючи про це, С. Русова вивчала новітню, головню — європейську літературу саме для вироблення засад нової української школи, вдосконалення національної освіти. Вона прагнула ознайомити українське вчительство, надто сільське, з напрямами розвитку зарубіжних педагогічних течій, педагогічним життям і практикою, і так стимулювати освітянські пошуки, збуджувати думки щодо створення національної школи в Україні. Пишучи навіть в умовах російсько-імперської доби багато своїх праць українською

мовою, С. Русова реалізувала і суто просвітительські цілі, дбаючи про підвищення культурного, світоглядного рівня українських учителів.

У короткій статті не ставимо за мету згадати й проаналізувати всі праці просвітниці з педагогічної компаративістики, адже це, на наше переконання, завдання не одного кандидатського дослідження. Але прагнемо привернути увагу до того, що цей важливий аспект спадщини С. Русової досі не набув належного вивчення й висвітлення.

Відраховуємо початок її компаративних студій від 1910 р., коли у першому номері україномовного журналу «Світло» з'явилася її стаття «Народня початкова школа в Бельгії». Вже у цій роботі С. Русова застосовувала широке коло порівняльно-педагогічних методів дослідження: описовий (аналізуючи фінансування і управління початковою освітою, різновиди навчальних закладів, навчальні плани), статистичний, соціологічний (характеризуючи мету і завдання початкового навчання і виховання, їх відповідність потребам економічного і політичного розвитку країни), історичний (оцінюючи становлення національної системи освіти Бельгії, враховуючи специфічні традиції розвитку освіти і культури). Особливу увагу педагог приділила мовній проблемі, яка впливала не лише на освітню справу, а й на політичну ситуацію в Бельгії. Спираючись на той факт, що в Україні викладання рідною мовою було заборонене, С. Русова пише, що бельгійські школи відрізняються від інших європейських наявністю шкільного закону, який бере до уваги всі мови, що ними розмовляють у країні, і наука викладається рідною для кожної місцевості мовою; державна ж вивчається обов'язково [1, с.30].

Високий фаховий рівень статті гіпотетично можемо пояснити вже нагромадженими на той час С. Русовою педагогічними знаннями, письменницьким і порівняльно-літературним досвідом, здобутим, починаючи з 1894 р., у ході написання нарисів для товариства поширення грамотності в народі [6].

Обґрунтовуючи значення запровадження материнської мови з раннього віку дитини - цього одного з ключових положень своєї виховної концепції, педагог спиралася на історію введення початкового навчання рідною мовою у країнах Західної Європи у XVIII - XIX ст., посилаючись на думки і досвід Я. А. Коменського, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля, А. Біне, К. Гільдебрандта [2].

С. Русова стала піонером у галузі поширення серед українського вчительства питань філософії виховання, переклавши українською мовою однойменну працю американського філософа і педагога Г. Горна (1917).

Вона також опублікувала статтю-аналіз цього глобального педагогічного

феномену у журналі «Вільна українська школа» (1918), переконуючи, що «лише філософія може освітити питання: до чого маємо вести нашого вихованця, де знайти йому шлях до всесвітньої правди» [3, с.306].

Читаючи праці С. Русової з педагогічної компаративістики, переконуючись як вдало вона застосовувала описовий та історичний методи дослідження, зіставно-порівняльний метод у випадку висвітлення поглядів численних зарубіжних учених на виховання і соціалізацію молоді, широко задіявала статистичні відомості, що дає підстави відзначити ґрунтовність її наукового підходу, глибоку обізнаність з освітніми проблемами, намагання якнайповніше висвітлити новаторські форми і методи виховання,

Компаративні дослідження просвітниці сприяли й розширенню культурно-освітнього спілкування націй, використанню зарубіжних ідей і методів в удосконаленні української школи.

Звернення до компаративного складника педагогічної спадщини С. Русової засвідчує широту її освітніх інтересів, ґрунтовність дослідження питань, високу мету, заради якої вона здійснювала ґрунтовні студії. Обізнаність у тогочасних новітніх течіях західноєвропейської педагогіки, знання історії розвитку європейської освіти, можливість вивчати твори зарубіжних учених в оригіналі дали змогу С. Русовій не лише зробити вагомий внесок в українську педагогічну науку, а й впливати на формування нової національної школи, спрямовувати рух її розбудови.

Використані джерела

1. Русова С. Народна початкова школа в Бельгії / С. Русова // Світло. - 1910.-№ 1.
2. Русова С. Дитячий сад на національному ґрунті / С. Русова // Світло. - 1910.-№3.
3. Русова С. Дещо з філософії виховання / С. Русова // Вільна Українська школа. - 1918.-№ 10.
4. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори: у 4 кн. - Кн. 3. / за заг. ред. Є.І.Коваленко; упорядн., прим. Є.І.Коваленко, О.М.Таран. - Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2008. - 240 с.
5. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори: у 4 кн. - Кн. 4. / за заг. ред. Є.І. Коваленко; упорядн., прим. Є.І. Коваленко, О.М. Таран. - Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2009. - 328 с.
6. Софія Русова - педагог, державний діяч, просвітитель: до 155-ї річниці від дня народження: бібліографічний покажчик. - Київ, 2010. - 175 с.